

Coin's Counterbalance

פרשת משפטים - שקלים תשפ"ג

1 Purim - Removing the Mask - R. Bernskin

LAUNCHING THE PURIM SEASON

The month of Adar is inaugurated with the Shabbos known as *Parshas Shekalim*. Where does the name come from?

On the Shabbos preceding Rosh Chodesh Adar, we read the section of the Torah that discusses the *Machatzis HaShekel*, the half-shekel that is collected from each individual on an annual basis and whose proceeds are used to purchase communal offerings for the Beis Hamikdash.

The Mishnah informs us that the nationwide collection of the half-shekel began on Rosh Chodesh Adar,¹ and hence we read this section on the Shabbos that precedes this day.

What is behind choosing the beginning of Adar to collect the half-shekel?

As part of his plan to encourage Achashverosh to consent to annihilate the Jewish People, Haman offers to pay out money in compensation for their loss:

וַעֲשֶׂתָּ אֲלָפִים כֶּסֶף אֶשְׁקוּל... לְהֵבִיא אֵל גִּזְיֵי הַמֶּלֶךְ.

I will weigh out ten thousand talents of silver... for deposit into the king's treasuries.²

Regarding this payment, the Gemara states:

אמר ריש לקיש, גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, והיינו דתנן, באחד באדר משמיעים על השקלים.

Said Reish Lakish: It was revealed and known before He Who spoke and the world came into being, that Haman would in the future weigh out shekalim for [purposes of destroying] the Jewish People, therefore, He preceded the shekalim of the Jews to those of Haman, and thus we learned in a Mishnah:³ On the first of Adar, they proclaim regarding the collection of the shekalim.⁴

3

In other words, in addition to the halachic considerations relating to the month of Nissan, the Gemara has clearly linked the timing of the half-shekel collection with Purim.⁵ Having said that, the statement of the Gemara itself connecting these two payments is most perplexing; in fact, it is practically impossible to make heads or tails of it (to coin a phrase)! In what way does the Jewish People giving a half-shekel to the Beis Hamikdash once a year serve as an antidote for the silver talents Haman was prepared to weigh out for their destruction?

והענין כי כלל האומה הזאת הוא דמות אדם שלם המורכב מאיברים רבים וגידים, שכמו שכל אבר הוא מיוחד לדבר פרטי ועושה פעולה מיוחדת שהיא צריכה אל הגוף בכלל, וכולם משמשים לבריאות הגוף וחיותו שתוכל הנפש להיות שורה בו, ואם לא יהיה היחוד שבין האברים לא היתה הנשמה שורה בו, למשל אם הידים לא היו משמשים לגוף לעשות מלאכתו וצורך

הנהגה

והנהגה לכאורה דבריהם משוללים הבנה, כי מה שייכות יש בין הכסף ששקלו בני ישראל במדבר ובבית המקדש, לשקליו של הרשע הארור הזה, ומה הטעם וההבנה בהקשרם של הדברים, האם בגזירה שוה נדרש 'כסף' מהפסוק (שמות ל טז) 'ולקחת את כסף הכפרים' ל'כסף' שבפסוק במגילה 'ועשרת אלפים ככר כסף', ובודאי שמצוה לומר הסבר במאמר.

וגם יש לדקדק בלשונם שאמרו שציוה הש"ת 'להקדים' שקליהם לשקליו, שלשון הקדמה שייך לומר רק כשמדברים על שני עניינים הקשורים זה עם זה והאחד מקדים את רעהו, אבל כאן הרי אין שום שייכות להשוות שקלים אלו לשקלים אלו.

עט משה סימן ד אהל 5

ויש לומר, שהמספר נופל בישראל אינו מצד חלוק מספרם וכו' כיון שהם בגדר האחדות, אלא כל מנינם ומספרם הוא מצד מעלת מדרגותיהם זה למעלה מזה וכו', וז"ש כי תשא וגו', ר"ל לפי מספר השייר להם, ואז "ונתנו איש כפר נפשו לה" (שמות ל-יב), והוא מחצית השקל - "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט", שמצות זאת היא זכרון לישראל לתקן עון זה הגורם סילוק שכינה בישראל, והוא שכל מחלוקת ופירוד לבבות בישראל, הוא בא מצד שאחד מתרומם ומקביל על חברו.³⁷

וכו', ומצד זה מתרבה שנת חינם ומחלוקת בישראל ונופל בהם המנין והמספר בסילוק שכינה ח"ו, ולכן אמר הוא ית', שכל אחד יתן כופר נפשו לה', העשיר לא ירבה, לומר שכל אחד יהיה שוה בעיניו עם חברו וכו', ומצד זה לא יהיה בהם נגף בפקוד אותם, כי על ידי האחדות שיהיה בהם תהיה השראת השכינה בהם, שזהו חיותם וקיומם. שמצד סילוק השכינה שהוא ממש סילוק הנפש וכו' גורם מיתה ח"ו, ועל ידי האחדות לא יפול בהם סוג המספר בכל אישי אומות העולם אלא במעלות נשמותיהם מצד שקליהם שרומזים על זה, ולכן נעשו מן השקלים אדנים למשכן שהמשכן עומד עליו. והוא כמ"ש שכל זמן שיש אחדות בישראל אז הם נעשים משכן לשכינה כמו שכתוב "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וגו'".³⁸

6

ולפי זה מבואר מאוד, מדוע מחצית השקל הם אדני ויסוד המשכן - מקום השראת השכינה בישראל, משום שהדבר היחיד המאחד את עם ישראל, הוא כאשר אין לכל אחד רצונות עצמיים ומאוויים גשמיים, אלא מגמת כולם היא, עבודת השם וריבוי כבוד שמים, ע"י שכל ישראל ערבים זה לזה, וכל אחד יודע שיש לו את התפקיד האישי, שאינו אלא פרט בתוך היכלל ישראל.⁴¹

עא ממונה ה חזון אהל 7a

רוא דאחדות - השראת השכינה

ולבאר מדוע רק מתוך אחדות ישנה השראת השכינה - נראה עפ"י מש"כ הגרי"א חבר זצ"ל, שיח יצחק (דרוש לפרשת שקלים).

3. "SCATTERED AND SEPARATE"

If we wish to try and see how the half-shekel was part of the solution to our problem at the time of the Purim story, we will probably want to first find out what that problem was.

When Haman comes to Achashverosh to propose his plan to annihilate the Jews, he starts by describing them in the following way:

ישנו עם אֶחָד מְפֹזָר וּמְפָרֵד בֵּין הָעַמִּים:

There is one nation, scattered and separate among all the nations.⁶

What does Haman mean by describing us as both "scattered" and "separate"? Are these not two ways of saying the same thing?

R' Shlomo Alkabetz, in his commentary *Manos HaLevi* to the *Megillah*, explains that these are in fact two distinct ideas:

- "Scattered" is a geographical term, which refers to the fact that the Jewish People were indeed scattered throughout the kingdom.
- "Separate" refers to an emotional separateness. The Jews in that time were beset by strife, discord, and indifference to each other.

13

Why does Haman mention this fact? In what way are the Jews' internal squabbles of interest either to him or to Achashverosh?

R' Alkabetz explains: Haman knows that in order for Achashverosh to agree to his plan to exterminate the Jews, he will need to feel that it is assured of success. Yet it is likely that the king will actually have some reservations; after all, do the Jewish People not have a track record of impressive Divine protection against their enemies?

Haman seeks to allay this concern by pointing out that the Jewish People are currently in a state of disunity. Even Haman knew that when there is lack of unity among the Jewish People, they can forfeit their Divine protection and become vulnerable to their enemies. Thus, Haman says to Achashverosh, "Your Majesty, in their current state of 'separateness'—division—you have nothing to fear!"

Indeed, it is for this reason the first thing Esther says as part of her plan to intercede with Achashverosh on behalf of her people is:

לךָ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים:

Go and gather the Jews together.⁷

Esther is saying that no initiative of hers will succeed without first addressing the core issue that allowed Haman to hatch his plan in the first place. If the Jewish People are vulnerable when divided, the number one priority is for them to gather together and reclaim the unity that will make them deserving of Hashem's special protection.

And indeed, the Jewish People came together. Faced with a common enemy bent on their complete destruction, they set their differences aside, reclaimed their unity, and in that state they were blessed from Above with salvation for themselves and victory over Haman.

14

4. COLLECTIVE OPPRESSION

The story of Purim is full of irony, particularly when it comes to the area of reversals, whereby something that initially was the cause of danger to the Jews turned around and became itself a source of salvation and victory for them. These reversals are summed up in the words of the *Megillah* when it says: "וַיִּהְיֶה עָתָה וַיִּתְּפֹךְ הוּא" —and it was turned around.¹²

אכילתו לקיום גופו לא היה לו במה לחיות, וכל האיברים צריכים הם להכיר מדרגותיהם ולעשות כל אחד פעולה מיוחדת אליו וכמו כן ישראל בפרט הם מורכבים מריבוי ניצוצות ונשמת כל אחד הוא צריך אל הכלל כולו, וע"י שמאוחדים זה בזה, אז הנפש שורה בהם והיא השראת השכינה שבהם שהיא נפש של ישראל וקיומו, שבאיברים כל א' הוא מיוחד לדבר פרטי, כמו כן כל אחד מ'ישראל נברא לדבר מיוחד, לקיום העולם בכלל והרי ממש כל אחד מישראל הוא עולם שלם שגורם בדבר המיוחד לו קיום העולם בכלל, ולכן אמרו "כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא" (סנהדרין ל"ז).

ולכן כל זמן שישראל הם באהבה ואחוה - כולם פונים לטובת הכלל ואז הוא ממש כמו הגוף שבאיבריו הם בריאים וחזקים והם משמשים כולם לטובת כל האיברים, ואז הנפש שהיא השכינה שורה בהם ואין אומה ולשון יכולים לשלוט בהם וכו' עכת"ד ע"ש באריכות.

9

ארבעה טעמים נאמרו בחז"ל ביסוד מצות מחצית השקל. במדרש תנחומא פרשת כי תשא (אות י') איתא "מחצית השקל, ריש לקיש אומר לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונטל כל אחד ואחד מטבע, לפיכך יתן כל אחד ואחד מטבע". מבואר ששיטת ר"ל היא שמחצית השקל באה לכפר על עון מכירת יוסף.

10

מכירת יוסף

ובזה נבא לבאר מדוע מחצית השקל באה לכפר על עון מכירת יוסף (וביארנו ענין זה בארוכה במאמרי עשרה בטבת ותמצית הדברים שכתבנו שם הוא) הנה כתב הספורנו על הפסוק "אבל אשמים אנחנו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו ולא שמענו" - היינו אכזרים נגד אחינו, אע"פ שחשבנוהו לרודף היה לנו לרחם בהתחננו.

גם הרמב"ן כתב שם בתוך דבריו "מפני נערותו חטא לכם וראוי לכם להעביר על חטאת נעוריו" ע"כ, המכירה עצמה היתה בעיני השבטים ראויה ע"פ דין תורה, שהרי מיד לאחר המכירה ישבו לאכול לחם (בראשית ל"ז כ"ה). וכתב הספורנו "שלא היה זה בעיניהם תקלה ומכשול שמנעם מלקבוע סעודה, כיון דסברו שדינו כרודף שכל הקודם להרגו זכה כשאין דרך להציל הנרדף בולת זה" עכ"ד.

מבואר א"כ שצעם המכירה סברו השבטים שעשו עפ"י דין אלא שיסוד התביעה היא על שלא העבירו על מידותיהם ולא נהגו לפנים משורת הדין, והדברים מפורשים בחז"ל (בראשית רבה פרשה ד' אות י"ג) "וימצאהו איש וכו' ויאמר האיש נסעו מזה - ממדותיו של מקום" ופי' במתנות כהונה - שהכונה "מזה" היא מזה א-ל-י ואנהו, שמשם למדו חז"ל מזה הוא אף אתה, החייב להתנדב במידותיו ית', כי מדותיו הם דרכי חסד וחמלה והם נהגו להפך מזה" ע"ש.

מפורש א"כ שיסוד חטאם של השבטים במכירה הוא פירוד וע"ז באה מצות מחצית השקל היוצרת את כח הציבור בקרבנות ומכפרת, משום שיסוד מצות מחצית השקל כמבואר הוא אחדות, ומציאות האחדות היא רק על ידי שכל אחד מעביר על מדותיו ההפך ממה שנהגו השבטי י-ה.

11

ובביאור הענין נראה להקדים את הדברים המובאים במדרש רבה על הפסוק "והמלך והמן ישבו לשתות" א"ר חנין מאן דאמר הקב"ה ותרן הוא כו' אבל מאריך רוחיה וגבי דידיה, אמר להם לשבטים אתם מכרתם את אחיכם מתוך מאכל ומשתה - כך אני אעשה לכם, ה"ד והמלך והמן ישבו לשתות. אמר רבי יששכר ומה מי שמחל ואמר לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלוקים וגו' ראה עד היכן היא מתוקנת שהרי עד ימי מרדכי אותו עונש של מכירת יוסף קיים, מי שאינו מוחל עאכו"כ, (אסתר רבה פ"ז אות כ"ה).

מבואר בחז"ל דכנסת ישראל נתבעה בימי מרדכי ואסתר על חטא המכירה ויש להבין הא כתיב "פוקד עון אבות על בנים וגו' לשונאי" ומבואר בחז"ל שרק באווחזן מעשה אבותיהם בידיהם נפרע הקב"ה על חטאי האבות וא"כ קשה, במאי חטאו דור זה אשר ממנו תובעים את חטאן של שבטים.

והביאור בזה נראה עפ"י מה שכתב השל"ה (ורוש לפרשת זכור) וז"ל "המן הלשין ישנו עם אחד מפוזר ומפורד, המפוררים ב' רוחות שהם מפוררים מחמת מחלוקת שביניהם" ומה עשתה אסתר אמרה "לך כנוס את כל היהודים תעשה כנסת ישראל, ר"ל שלום ביניהם" עכ"ל.

A profound example of this concept is in the matter of Jewish unity. Sensing that the Jewish People were divided, which rendered them vulnerable, Haman sought to destroy them; and through this very act he ended up uniting them and granting them victory over him!

Haman is referred to in the Megillah as "Tzorer HaYehudim—oppressor of the Jews,"¹³ which indeed he was. However, the word tzorer—oppressor, derives from the same root as the word tzror—a bundle.¹⁴ In other words, in addition to being our oppressor, Haman is also the one who brought us ("bundled us") together. Through his oppressive decrees against the Jewish People, Haman himself served as a catalyst through which to unite them, something that was no doubt a source of great na-

6. ESTHER'S DECREE: A LESSON IN UNITY

At this point, it is most worthwhile to raise a basic question: What does being part of a community involve? Of course, there are the practical aspects of joining together with others and participating in communal endeavors. But the full meaning of being part of a community goes far beyond that.

A crucial lesson in this regard is derived from the Purim story itself. When Esther declares the three-day fast for the entire population of Shushan as a prelude to her going before the king, she says:

לך כנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן וצומו עלי:

Go and gather all the Jews that are to be found in Shushan and fast for me.¹⁶

R' Azaryah Figo makes a most wonderful observation: Esther does not simply tell Mordechai that the people should fast; she says that they should fast "for me."

What is the meaning here? Since the Jewish People at that time suffered from divisiveness and contention, Esther is saying that if they are to emerge from this impending calamity, they will need to address this issue. Thus, she says, "You are all in danger of being wiped out on the thirteenth of Adar; I am in danger of being killed in three days' time when I appear unlawfully before the king. I am asking you to set aside your own troubles and 'fast for me'—to put my concerns before your own, for that is what will allow us to succeed." Moreover, she adds: "גם אני ונערתי אצום כן"—Also I and my maids will fast similarly, meaning, we will also set our own immediate danger aside and instead fast for your well-being. And then Esther concludes: "ובכן"—and thus, i.e., with this sense of solidarity and togetherness, "אבוא אל המלך אשר לא כדת"—I will approach the king though it is unlawful.¹⁷

* This idea of defining a community by having the well-being of others at heart is expressed by the Sages themselves, as illustrated by a most interesting discussion that takes place in the Gemara regarding "those who go down to sea..."

In the course of a discussion regarding the effectiveness of prayer, the Gemara states that the power of communal prayer is stronger than that of the individual and has the power to rescind a Heavenly decree even when it has been sealed. The Gemara questions this by quoting a teaching that states that when sailors are on a boat and a storm threatens to overturn it, their prayers can only avert a decree before it has been sealed. But, asks the Gemara, if there are many sailors on the boat, why would they, as a community, not be able to rescind a decree even if it has already been sealed? To this the Gemara answers: "כיוודים רמו"—they have the status of individuals.¹⁸

ומעתה יבואר כיצד עמדה להם הזכות של מחצית השקל בימי מרדכי. מאחר וחלק מהקטרוג היה שבגלל חטא הפירוד שבתוכם נפקד עליהם עון מכירת יוסף, על כן מכח מחצית השקל שעל ידו האחדות אשר היא התיקון לעון הפירוד - סר הקטרוג ונושעו.

* ומעתה נמי תתיישב קושיתו של הבני יששכר (מאמר ב' שקל הקדש) - יש שואלים הלא בזמן גזירת המן לא היו נותנים מחצית השקל, כי לא היה אז בית המקדש, וא"כ לא מצות שקלים בפועל היא שעמדה להם נגד הצר הצורך המן הרשע, וע"כ הכונה שבזכות מצות השקלים שהיו נותנים בזמן שבת המקדש היה קיים היא שעמדה להם, וא"כ למה לא עמדו להם שאר מצות שעשו וסיגלו ישראל כל זמן שהיו בחצרות בית אלוקינו. אולם למתבאר שהשקלים באו לכפר על מכירת יוסף שלקחו מטבע, לכן מובן שדוקא מצות השקלים היא שהגינה עליהם כדמבואר בתנחומא וברבינו בחיי הנ"ל, כי גזירת המן היתה מכח הקטרוג של מכירת יוסף והבן.

17 חזון ארבע פרשיות למועד

לך כנוס

על פי האמור יתבאר מה ששלחה אסתר למרדכי - "לך כנוס את כל היהודים" דהיינו לכנוס אותם ולאחדם.

ובביאור הפסוק כתב בספר מנות הלוי: "פי' אדוני אבי כי הכונה בזה לפי שראשית דברי הצר היה: 'ישנו עם אחד מפורד ומפורד' כי זה להם רעה חולה וכו' ובפרט במה שפירש הרמ"ע למעלה, כי מה שבא להם עתה לעת מצוא אותם מפורדים ומפורדים, וכמו שהביא ראיה מדברי מדרש שוחר טוב מה שלא יוכל עליהם בהיותם בהסכמה אחת, לכן שאלה ממנו לך כנוס את כל היהודים וכו' לך כנוס, פי' שיכניסו ושיקבצו לדעת אחד, ואם יש ביניהם קנאה ושנאה ותחרות שישלים ביניהם, כי היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם כתוב, ואמרין בירושלמי א"ר ברכיה: יוצרן רוצה שיהא לבם יחד אליו ולכן צריך לך כנוס, כדי שיהיו לבם יחד" עכ"ל.

* והיינו דתשועת ישראל באה מכח אחדות גמורה שהיתה ביניהם ואחדות זו כמבואר תתכן רק במצב של מעביר על מדותיו, ואז כל המעביר על מדותיו אף הקב"ה מעביר לו על כל פשעיו, שנאמר וכו'. זהו ההדגש בביאור הגר"א על הפסוק "נקהלו ועמדו על נפשם" (ט"ו טז) ועמדו פי' באחדות גמור" שרק מתוך כך קבלו את התורה מאהבה וכמעמד הר סיני שהיו כאיש אחד בלב אחד - כך בפורים ומאהבה. וזה כמו שכתב הגר"א שם פסוק כ"ג. "וקיבל היהודים את אשר החלו לעשות" - וקיבל היהודים - פי' כולם קבלו יחד והם הם הדברים. "שושנת יעקב צהלה ושמחה בראותם יחד תכלת מרדכי".

The Gemara does not elaborate on the basis for this two-word answer. Why is it that this group of sailors does not have the status of a community?

* The Shem MiShmuel explains that when a boat is threatened by a storm, it is only natural for every single person on that boat to be thinking of his own welfare. That being the case, although the boat itself may contain many people, and although they are quite literally all in the same boat, nevertheless they are not a community but rather a collection of individuals.¹⁹ In other words, "community" is defined not by the room that holds us together with others but by the room we make for them in our heart.

5. THE MITZVAH OF MISHLO'ACH MANOS

Moreover, says R' Alkabetz, this idea is what lies behind one of the central mitzvot of Purim, *mishlo'ach manos*—sending gifts to one another. The goal of this mitzvah is to promote feelings of brotherhood and togetherness, the very things that allowed for the miracle of Purim to occur.

It is wonderful to consider how the idea of unity, so central to the miracle of Purim, becomes enshrined in one of the central and beloved mitzvot of the day!¹⁵

8. A MESSAGE FROM THE HALF-SHEKEL

The word *mitzvos* translates as "commandments," and that indeed they are. However, they also embody ideas and ideals. Mitzvos are there to teach us values and to train us in attaining and actualizing those values.

What is the message of the mitzvah of the half-shekel?

Many commentators point out that it is this lesson of unity that is communicated through the half-shekel. The entire Jewish People are united in one holy endeavor. No one tries to outdo the other, for the mitzvah stipulates that not only is one not allowed to give less than half a shekel, he is also not allowed to give more. All contributions are equal: equally valuable and equally valued.

Moreover, each person contributes not a whole shekel, but a half. This reflects the idea that the giver too is not a self-contained entity but rather part of something greater than himself.

This is the meaning behind the Gemara's statement that the antidote to Haman's ten thousand talents of silver was the half-shekel. The theme of unity that permeates that mitzvah was what afforded the Jewish People protection from Haman's decree once they were able to instill it among themselves.

25 Purim Eternal - R. Feiner
The Gift of Respect 71

a sense, we are all equal and the same in that we are all necessary components of this great, unified nation of Klal Yisrael. We are an *am echad*, not an *am meforad*.

One way to generate feelings of *achdus* is by giving gifts to one another and displaying how much we care for each other. Rabbi Avraham Schorr explains that when we give *mishloach manos*, we are really giving to our friends much more than just the actual food or gifts.⁵ He brings from the *sefer Ginas Egoz* that the word *מנות* has the same *gematria* as *מלכות*, meaning kingship. He quotes the *Reishis Chochmah*, who makes a frightening statement: after a person dies, he will be asked by the Heavenly court whether or not he was properly *mamlich* his *chaveirim*. He will be judged as to whether he treated his friend with the respect due to a king. We therefore send *mishloach manos* on Purim, which is also a form of *mishloach malchus*, and thereby express to our friends how much we respect them and how deserving they are of tremendous *kavod* just by virtue of being a part of this honorable nation.⁶

הם מוכרחים להיות גם בעלי הדעה בכל העניינים ולהתגדל על כולם ולהשתרר על הציבור בכח העושר.

בואת יתהלל המתהלל
השכב וידע אותי

אמנם האמת היא שכאשר המה מתנהגים בצורה זו, הם מעמידים את כל עושרם בסכנה ועלולים לאבד את הכל במחי יד וברגע אחד, כי הלוא כך שנו חכמינו הקדושים דברים כדרכונות בזה הענין, והם מלמדים אותנו מהי הדרך הנאותה בה יצעד האדם הזה שניחן בעשירות מאת ה', ומה תהיה מהלך מחשבתו הנכונה, שכן איתא במדרש

ועוצם הקושי בניסיון זה הוא, מפני שהשי"ת הטביע בטבע שיש לממון כח משיכה המסנוור את עיני הבריות מלראות נכוחה, ועל פי הרוב נחשך עיני השכל ומתבלבל שפיות הדעת מרוב חמדת הממון, וכמו שאנו רואים לדאבוננו שהאנשים שיש להם אוצרות זהב וממון רב נוטים תמיד לחשוב שהכסף הגיע לידם בכוחם וגבורתם העצמית, ויש להם רשות לבזבזם ולעשות בהם כטוב בעיניהם וככל העולה על רוחם, וכי בהיותם בעלי המאה

מצות היום דפורים תיקון מפורז ומפורד

ועל כך נסובות גם מצות היום דפורים דהיינו תיקון החטא דמפורז ומפורד דהנה בספר מנות הלוי שם כתב, שהטעם למשלוח מנות הוא להרבות השלום והרעיות, היפוך מרגילתו של הצר שאמר על עם ישראל שהוא מפורז ומפורד, פי' במקום שראוי להיות עם אחד הינם מפורזים ומפורדים במחלוקת - לכן תקנו מרדכי ובי"ד משלוח מנות עכ"ל, ועי' באלשיך אסתר ג' ח'.

וכך מבואר במסכת דרך ארץ זוטא (פרק ב') "אם חפץ אתה להידיבק באהבת חבירך הוי נושא ונותן בטובתו" וביאר במכתב מאליהו (קונטרס החסד) דאם הביאור הוא כמו שטוברים העולם ששולחים מתנה איש לרעהו זוהי תוצאה וביטוי של אהבה שקדמה לה א"כ היה צ"ל הלשון "אם אוהב אתה חבירך הוי נושא ונותן בטובתו", אלא מכאן אנו לומדים שהדבר הפוך - האהבה היא תוצאה מהתנתנה, אכן תחילתה במעשה חייוני בלבד, אבל סופה לבא כתוצאה מכך לאהבה פנימית וזו היא התכלית בקיום מצות משלוח מנות - ליצור אהבה

הדרית וע"י כך לעורר את כח האחדות לדורות - גם בזמן הזה (ע"ע בשפתי חיים עמ' ר"ד).

23 טהרה נפש

וכן כתב בספר פלא יועץ (ערך פורים), וז"ל, ומצות משלוח מנות איש לרעהו אשריהם ישראל מקיימין אותה יותר מהחיוב, אבל מה טוב לשלוח למאן דאיתקור מתייקך ביה כגון גדול לקטן, ולמאן דאית ליה קפידיא עלויה, כדי לשמח לב אומללים ולהחיות לב נרכאין, ולהרבות אהבה ואהוה ושלום ורעות וכו', עכ"ל⁴⁶.

וגם לענין מצות סעודת פורים, יעוי' בדברי רש"י (להלן ט"כ) וז"ל, "משפחה ומשפחה", מתאספין יחד ואוכלין ושותין יחד וכו', עכ"ל. וב'חידושי אנשי שם' על הרי"ף מגילה (ו ע"ב) כתב וז"ל, המנהג שהולכים בפורים בחבורות מרעים מבית לבית ואוכלין ושותין, עכ"ל. וכל זה הוא כדי להרבות ריעות. ובספר שיבולי הלקט (עניני

פורים סימן כא) כתב וז"ל, ואוכלין ושותין ושמים ומזמירין על שולחנם ובבית חביריהם, עכ"ל.

ובספר דעת חכמה ומוסר⁴⁷ יש הוספה על הענין וז"ל, מעיקרי המצוה הוא שישלח למי שיש לו טינא וקפידיא עליו, וכן צריך שתי מנות דבר חשוב בכדי שיתפייס, ובמתנות די במנה אחת לכל אביון דעני מתפייס אף במנה אחת. בקצרה, שרשי מצות אלו הוא שתתרכבה האהבה, דיטודו של פורים הוא האהבה ואהוה. ובאמת נוכל להרגיש זאת בחוש שפורים משפיע שפע של ברכה להכלל ישראל, שבתה קנאת איש מרעהו, בטלו מדנים בין אחים, עכ"ל.

משחת 26a מאמרים - שקלים שמן שמן

ובספרים איתא לכאר על דרך המוסר, כי במצוה זו של נתנת 'מחצית השקל' טמון מוסר השכל נפלא ויש בה דרך חיים והדרכה לכל אחד מישראל שחננו הבורא ית' בעושר רב או השפעות גדולות של שאר טובות העולם הזה, שידע זה האדם האין להתנהג עם כספו ואין להשתמש בריבוי הטוב שיש לו, כאופן שח"ו לא תתהפך לו הטובה לרעה ולא יפסקו ממנו ההשפעות, אלא ישמרו אצלו לאורך ימים.

כי הנה הלוא ידוע ומפורסם שניסיון העושר • הוא אחד הניסיונות הקשים ביותר לבעליהם, ורוב בני אדם המתנסים בו נתונים בניסיון קשה ומר מאד אין לשמור על האוצר כראוי ולהשתמש בו בצורה הנכונה.

26b

במדבר כ"ו: הלכה, שלושה מתנות נבראו בעולם זכה באחת מהן נטל חמדת כל העולם וכו'. אימתי בזמן שהן מתנות שמים ובאות בכח התורה, אבל גבורתו ועשרו של בשר ודם אינו כלום, שכן שלמה אומר (קהלת ט יא) 'שבתי וראה תחת השמש וגו' וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עושר וגם לא ליודעים חן כי עת ופגע יקרה את כולם, וכן ירמיה אומר (ירמיה ט כב-ג) 'כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגיבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי'.

וממשיך המדרש: ומתנות אלו בזמן שאינן באין מן הקב"ה סופן להפסק ממנו, שנו רבותינו, שני חכמים עמדו בעולם אחד מישאל ואחד מעובדי כוכבים וכו' ושניהם נאבדו מן העולם, וכן שני גיבורים עמדו בעולם וכו' ושניהם נאבדו מן העולם, וכן שני עשירים עמדו בעולם אחד מישאל ואחד מאומות העולם, קרח

מישראל והמן מאומות העולם ושניהם נאבדו מן העולם, למה שלא היה מתנתן מן הקב"ה אלא חוטפין אותה להם עכלה"מ.

והנה יש לדקדק פליאה רבתי בלשונם שאמרו 'אימתי בזמן שהן מתנות שמים וכו' ובמה שהמשיכו לומר 'ומתנות אלו בזמן שאינן באין מן הקב"ה סופן וכו', שיש במשמע זה כאילו יש דברים שהם במתנת שמים ויש דברים שאינם במתנתו ית', וכזאת הרי הס מלהזכיר שהתכוונו לומר כך שישנם דברים שאינם מאת ה', כי הלא ידיעה זו היא מעיקרי האמונה הטהורה שאין לך דבר בעולם שאינו בא מכח השי"ת.

וגם מופלא מאוד מה שאמרו בהמשך לשונם על קרח והמן 'שלא היה מתנתן מן הקב"ה אלא חוטפין אותה להם', וכי תעלה על דעתך לומר 'שחטפו עושרם לעצמם, הרי אין מציאות כזאת שהאדם יקח לעצמו ממה שלא הכין הקב"ה עבורו וממה שלא חננו אותו מלמעלה, ואי אפשר לאדם לקבל מה שלא נגזר עליו מן השמים, ואם כן מה כיוונו חכמים בדבריהם.

ובספר 'שפת אמת' (פרשת מטות תרל"ג ועוד) מאריך בביאור דברי המדרש בכמה אנפין, וקוטב יסוד דבריו שחכמינו הקדושים באו בדבריהם להורות לאדם דרך ישרה ונכוחה איך להשתמש במתנות שמחוננים אותו מן השמים, ואיך הוא יכול לשמור על עשרו שלא יאבד ממנו בענין רע ולא יסתלקו מאתו אוצרותיו היקרים. ואמרו על זה, שכאשר האדם זוכה לעושר אזי הוא מחויב להתבונן בדבר זה

שכל מה שיש לו לא ניתן לו אלא במתנת שמים ובכח התורה, כלומר שלא יחשוב על עצמו שהשיג את עושרו בכוחו וחכמתו, אלא ידע ויבין באמת שהכל ניתן לו מן השמים והשי"ת הוא שנתן לו את החיל הזה מהחל ועד כלה. ומהלך מחשבה זו היא תנאי מוקדם שהכסף ישאר בידיו לאורך ימים, כי באם ח"ו יטעה לחשוב שכוחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה, אז הוא עלול לאבד את כספו לגמרי, ורק אם ישמור על עצמו לחיות עם ידיעת האמונה האמיתית יוכל להיות סמוך ובטוח שהכסף ישאר בידו.

וספרת התנאי הלזה הוא, כי באופן שיתרגל לחיות במהלך המחשבה הנכונה, אזי גם יבין להשתמש עם כספו בצורה הראויה, וישגיח שלא לבזבז הכסף על דברי הבל ורעות רוח כי אם לצרכי צדקה וצרכי מצוה, וכשמשגיח על עושרו כהוגן אז סומכים עליו מן השמים ונותנים לו רשות שימשיך אצלו העושר עוד ועוד.

אבל אם העושר יעבירוהו על דעתו ועל דעת קונו ומחמת רוב הטובה שלו יהיה כמי 'שחוטף העושר לעצמו' דהיינו שיחשוב שכוחו ועוצם ידו עשה לו את החיל הזה ומעצמו וחכמתו השיג ממונו ושפע אוצרותיו, באופן זה הרי לא ישתמש בכספו כהוגן ויבזבז אותם רק לדברי הבל ותענוגי העולם כאחד הריקים, ואזי לא יהיה קיום לעושרו ולאחר זמן מועט תאבד ממנו ויכלה כספו בענין רע, כי מאחר שלא השכיל להבין מי נתן לו ריבוי הטובה ומי הוא אשר הפקיד בידו אוצרות הללו, הרי לא יסמכו עליו מן השמים ויפקיעו ממנו את הכל.

וזהו פשט לשון חכמי המדרש במאמרם, שהם מתכוונים להורות כי 'אימתי' מתקיים העושר ביד האדם, בזמן שהאדם יודע ומכיר 'שהן מתנות שמים' כלומר שהוא משנן לעצמו שלא כוחו ועוצם גבורתו עשה לו את חילו הרב, אלא מן השמים נתנו לו אותם. אבל כאשר האדם שמקבל מתנות אלו הולך אחר שרירות לבו לומר 'שאינן באין מן הקב"ה' אלא בוחו לבדו השיגם אזי 'סופן להפסק ממנו' ויאבדו מאתו. כמו הרשעים הללו קרח והמן שחשבו 'שלא היה מתנתן מן הקב"ה' ואמרו לעצמם שהם 'חוטפין אותה להם', וסופם היה שנאבדו מן העולם יחד עם העושר הרב, ונהפכה הקערה על פיה שבגלל התרברבותם נפלו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא והיו לדראון עולם.

ועל זה הדרך איתא בספרי הקודש לומר הסבר ופשט בדברי הגמרא האמורים ששקליהם של בני ישראל ששקלו מחצית השקל לבית המקדש, הם המה אשר עמדו למשקל נגד גזירת המן ובכוחם נתבטלו השקלים שאמר לשקול על גנזי אחרורו לאבדם מן העולם.

וחיינו, כי בנקודת מחשבה זו נבדלים בני ישראל עם קודש מהמן הרשע להבדיל אלף אלפי הבדלות, שהצורך הלזה חישוב את רוב עשרו וגדולתו לעצמו וכמסופר במגילה (ה יא) שהשתבח לפני אשתו ואוהביו על 'כבוד עשרו ורוב בניו ואת כל אשר גדלו המלך ואת אשר נשאו על השרים ועבדי המלך' והתרכב לפניהם בגאווה מאוסה שבכוחו הגדול והעצום הגיע לאן שהגיע והשיג את הגדולה הרמה שהשיג. ובעבור מהלך מחשבתו המוטעית הזו שחטף את העושר לעצמו ולא רצה להבין את האמת שהשי"ת הכין לו הכל מלמעלה, לכן לא נתקיים עושרו בידו ונאבד מן העולם ותלו אותו ואת בניו על העץ אשר הכין לו, וכל ביתו ורוב עשרו היה למרדכי הצדיק לשלל.

ולעומת זה הרשע, עמדו בני ישראל ונתנו מחצית השקל מכספם בשביל ביטח, ובפעולה זו גילו דעתם ורצון לבם שכל העושר והממון שיש בידם, אינו מיוחס לעצמם ולא זכו לזה בכוחם וגבורתם, אלא מאת ה' אדון כל המעשים ניתן להם. והראיה שהרי גם כאשר נצטוו במצוה זו שיש בה חיסרון כס, הוזרנו תיכף ומיד להביא את תרומת לבם לבית ה' ולא נשתתנו ולא נתעצלו כלל, וזה מורה בבירור שהם יודעים ומבינים בתכלית ההבנה שכל הכסף והזהב שברשותם העשירו מיד הקב"ה, ומכירים היטב מה חובתם לעשות בזה כטוב בעיני הבורא ית'.

ובזה צפה הקדוש ברוך הוא מראש ימי עולם שעתיד הרשע ההוא לשקול ככרי כסף כדי לאבד את ישראל מן העולם, ומחמת רצונו הטוב חפץ בהצדקו שלא יהיה קיום לממון זה ולא יהיה בו כת לפעול את הפעולה שירצה הרשע לפעול בהם, לכן ציוה על בני ישראל שיקדימו לפניו לשקול שקלי הקודש ולהודיע מול עולם ומלואו את הידיעה הזו שהכסף והזהב מאת ה' נתונים אצל האדם, ועל ידי מעשיהם זה יפעלו בעולם רוח קדושה שלא יהיה קיום רק לכספם הקדוש, ואילו כספם של הצורר יתבטל ויאבד מכל העולמות ואז רווח והצלחה יעמוד ליהודים מעתה ועד עולם.

ראשית בכורים תביא בית ה' אלוֹקִיךָ ועל דרך זה שמעתי מכ"ק אדמו"ר ה'בית ישראל' מגור צ"ל שאמר שזהו כותו של עמלק תמיד לקרר את ישראל מן האמונה התמימה ולבלבל את לבם שלא

יתעמקו בידיעה אמיתית זו, ובטומאתו הוא מנסה להעלות על דעתם מחשבות פיגול כאילו בכוחם ועוצם ידם זכו לכל מעלותיהם.

ופירש שלכן מצינו בתורה שנסמכה פרשת מחייית עמלק בסוף פרשת כי תצא לפרשת מצות ביכורים בריש פרשת כי תבוא, מפני שענין מצות 'ביכורים' האמורה בתורה (כג ט) 'ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלוֹקִיךָ' הוא כדי להביא את האדם לידי האמונה וההכרה האמורה שהכל מיד ה' עליו השכיל ומכוחו וגבורתו באו לו להנחיל לו נחלה ומתנה טובה. והיינו שכאשר האדם מישראל אוהז בידו את ראשית פרי אדמתו, ומעלה את פרי ביכוריו אל עיר הקודש ירושלים לבית ה', הריהו מכריז ומודיע בכך הכרזה גדולה מול עולם ומלואו שכל כוחו וחילו שעשה באדמתו, לא מכוחו ומעצמו הגיע לידי כך, אלא ברוב חמלת ה' עליו שחננו בחלקת אדמה והצמיח בה פירות טובים ונחמדים, וכמפורש ברש"י בפרשת ביכורים (דברים כו א) 'ואמרת אליו' שאינך כפוי טובה.

שחרי אילו היה מייחס את הצלחתו לעצמו לא היה מסוגל להוציא מידיו את ראשית ביכורי פרי אדמותיו, אלא היה משאירם לעצמו להשתעשע ולשמוח במעשי ידיו, כי הרי כך טבעו של אדם שהוא חפץ בקב שלו שיגע ועמל עליו בעשר אצבעותיו, ובפרט ראשית פרי יגיעתו ועמלו שהוא משתעשע בה בחיבה יתרה ובהנאה גדולה, וכאשר זה משבר את מידותיו היפך טבעו ונטלם על כתפיו להביאם לבית המקדש הרי זו ראייה ברורה

ובאשר זוהי נקודת המלחמה כל הימים לכן נסמכו הפרשיות אהרדי כדי להורות על כך שזוהי המלחמה התמידית שביין כח הטומאה של עמלק הרשע לבין כוחות הקדושה, כי עמלק רוצה לקלקל את בחינת ה'ראשית' הזו וכמו שכתוב עליו בתורה (במדבר כד ט) 'ראשית גוים עמלק', דהיינו, שתמיד שם מגמתו וחילו לבלבל את האדם הישראלי שלא יוכל להקדיש את ראשית תבואתו לשם ה', ולא יוכל לחיות באמונה התמימה שהשי"ת הוא אדון כל המעשים וברוב טובו חננו במתנות שמים, אלא יטעה לחשוב שהוא מעצמו השיג מה שהשיג והגיע לאן שהגיע.

וכנגד מגמתו זו, ציוה לנו הבורא ב"ה להקדימו ולתפוס את ראשית ביכורי אדמתנו לקדם לשמו ית' ולהביאם כדורון ומתנה לחצרות בית אלוֹקינו, כדי להחדיר לתוך פנימיות לבבנו שעלינו להתרחק ממחשבה איוולת זו ולברוח ממנה כמפני אש, כי שומה עלינו להכיר ולדעת שהכל ניתן לנו מכוחו וגבורתו של הקדוש ברוך הוא המרחם על עמו ומטיב להם תמיד.

38 כבד את ה' ממה שחננך

ונמצאנו למדים עתה שמהותה של מצוות 'מחצית השקלי' היא להודיע - ולגלות נקודת האמונה בהשי"ת שהוא ריבון כל המעשים וכי 'לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה' (תהילים כד א), והיינו, שכאשר האיש הישראלי תופס בידיו את מחצית השקל והולך ובא עמו לחצרות בית ה' להרים נדבתו, הריהו מכריז שכל הכסף והזהב שברשותו אינם שלו, כי אם של הבורא ב"ה שהפקידם בידו להשתמש בהם ביותר ולעשות עמהם מצוותיו.

וגם השכלנו להבין על נכון, שכאשר האדם מתכוון ומכיר הכרה זו בתוכיות לבו, אזי הוא זוכה שהכסף שבידו יהיה לו קיום וזכות עמידה ועשירותו תשאר בידי לאורך ימים ושנים, אבל אם לא יכיר בזה וינסה להתחכם, אז הוא עלול לאבד הכל וכל מה שיש ברשותו ירד לטמיון ויכחד מן העולם.

אכן עלינו לדעת שבאמת זוהי עבודה כללית השייכת לכל איש ישראל, ולא דוק אצל אלו שנתברכו בממון, אלא כל אחד ואחד שחננו אותו באיזו מעלה מיוחדת מן השמים, כמו מי שחונן בקול ערב ונאה או בכישרונות מיוחדים ושאיך

מתנות שמים שהקב"ה מחונן בהם את בריותיו, אזי הוא מחויב לנצל זאת לכבוד הבורא ית'. וכמו שאמר שלמה המלך ע"ה בדברי מחכמתו (משלי ג ט) 'כבד את ה' מהונך', ודרשו רבותינו ז"ל (תנחומא ראה יב) אל תקרי 'מהונך' אלא 'מגרונוך', ממה שחננך, שאם היה קולך נאה עבור לפני התיבה.

ובאשר האדם מתנהג ככה ומנצל את כישרונותיו כראוי ומשתמש בהם לשם שמים, אזי הוא מקיים את תכלית הבריאה ומקרב את הענין הלזה למטרה שלשמה ניתנה לו, כי הלוא כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא ברא אלא לכבודו ולמענו וכלשון הכתוב (ישעיה מג ז) 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו'. ואם כן מובן שכאשר האדם מקבל מן השמים איזו מתנה מיוחדת, הרי לא קבלה כדי לעשותה קרדום לחפור בה ואמצעי להתגדל, אלא כל מטרת המתנה היתה כדי שיחפש בה באיזה דרך אפשר להביא עוד כבוד ויקר להשי"ת.

ובודאי שכדי שיוכל האדם לבוא למעלה זו לנצל כל כישרונותיו לשם שמים, עליו להקדים לעצמו האמונה התמימה שלא זכה לגדולתו רק מכח מתנת שמים, ויש לו להאמין בכל לב ולהכיר בתכלית ההכרה שכל מה שיש בידו הכל ניתן לו מאתו ית' ומידי הרחמינות, ואין שום דבר בעולם שבא לרשותו מעצמו ומכוחו.

ובאשר יאחז באמונה זו כהוגן ויתבונן להחדיר לפנימיות לבו שכל המתנות שזכה להם ניתנו לו מאת ה', אזי

שפתי דעת / פורים

נקבעו הימים למשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, כמשקל נגד למצב ההוא של חוסר אחדות ופרוד שהיתה אז באומה.

מוסיף ה'שפת אמת' ומחדש: משלוח המנות, אינו מוגבל למנות מאכל. כל אחד צריך לתת ולחלוק את מה שיש לו ובמה שהוא נחון. כל אחד ואחד מחונן בנקודה מיוחדת שאין באחרים, ואותה עליו לחלוק ולתת לרעיו. החכם יכול לחלוק את חכמתו, והתלמיד חכם את תורתו. גם מתן זה נכלל במשלוח מנות ומתנות, שגם הוא יוצר אהבה ואחוה וממלא את התכלית המבוקשת.

מגיד הרקיע 41

ויחבש את אתונו - כבר קדמך אברהם

(ב) ובאמת מצינו ענין זה גם במקומות אחרים, שאם רשע עושה פעולה למען השגת מטרתו הרעה, בני ישראל זקוקים שיהא בידם זכות, כדי להכניע ולבטל כחו של הרשע.

ורגמא לכך מצינו בבלעם כתוב (במדבר כב, כא):

ויקם בלעם בבקר, ויחבש את אתונו, וילך עם שרי מואב.

ויחבש את חמורו — and saddled his she-donkey (22:21).

Rashi comments: Said the Holy One, Blessed is He: "Wicked one! Their father Abraham preceded you, as it says, 'Abraham arose in the morning and saddled his donkey.'" It is difficult to understand. Of what significance is the fact that Abraham arose early and saddled his own donkey?

Hashem demands of everyone to engage in Torah and mitzvos in the same manner that people engage in their own affairs, as we read in Mishlei (2:4): 'אם יבקשנה ככסף וגו'. Therefore, if the contemporary world engages in its own affairs more intensely than was customary, everyone is subject to criticism if he does not engage in Torah and mitzvos with the same alacrity and eagerness with which he engages in his own mundane affairs. Since the level of commitment is in proportion to the pursuit of one's own living, the demand to engage in Torah pursuits can exceed any level of intensity previously required. This could bring, God forbid, a charge against the Jewish people if they are not as devoted to learning Torah and keeping mitzvos as people are devoted to their own mundane affairs.

This can be applied to Jacob's statement to Esau, "I lived with Laban, and I kept the 613 mitzvos, but I did not learn from his evil deeds." Jacob was dissatisfied with his own performance of mitzvos and declared that he had not learned to fulfill the mitzvos with the same alacrity and enthusiasm with which Laban attended to his own mundane affairs and to the evil deeds that he, Laban, committed.

Bearing this in mind, Balaam wisely endeavored to incriminate the Jewish people. He wished to show that, on his way to curse them, he did something beneath his dignity; namely, that he saddled his own donkey and did not wait for his servants to do it for him. He thought that there was no one who would perform mitzvos or engage in Torah if it involved disgracing oneself. He also figured that no one had ever arisen so early in the morning to perform a mitzvah. To this, Hashem said: "Wicked one! Their father Abraham preceded you. He arose early in the morning and saddled his own donkey in order to honor

his Maker and His mitzvos, even before you demonstrated your devotion to your affairs and to committing sins with such alacrity. Therefore, your accusation is unfounded. (On the contrary, you have behaved wickedly, and since you have shown your intense enthusiasm to transgress the will of Hashem and commit a sin, you will be punished severely.)"

We see though that, in essence, the Holy One agreed with Balaam's reasoning. The only thing that suppressed the accusation was the fact that Abraham had already prepared to perform a mitzvah with the same enthusiasm as Balaam showed in his preparation to commit an aveirah. The lesson for us here is that if we see how people devote themselves to their own mundane affairs and to committing sins, we should be aware that Hashem will demand of us to devote ourselves to Torah and mitzvos in direct proportion.

46 אבר היום - 9 כ"ג

דמו לעבודתו יתב"ש, ולפי זה אין בין מצות שקלים שבזמן שביהמ"ק היה קיים לבזמן הזה שבעוה"ר אין לנו בית המקדש, שהרי אכתי יש ביד אדם להשתוקק לתת את השקלים, והלא זה עיקר קיום המצוה, והיא חשובה יותר מעצם הניתניה, ולא עוד, אלא דכיון שטבע האדם הוא להשתוקק לדבר הרחוק ממנו יותר מדבר שבידו לעשות, לכן הרצון וההשתוקקות בזה"ז גדולה וחזקה יותר מאשר בזמן שביהמ"ק היה קיים, וכך מפורש בשפת אמת' (פרשת שקלים שנת תול"ג) "נראה, כי הנדיבות מתקבל כמו אז, כי כל הקרבנות נתקבלו לרצון רק על ידי כח הנדיבות של ישראל, שמזה היו כל הקרבנות, וזה הנדיבות יש גם עתה, ואפשר יותר, על ידי שמשתוקקין לגדב להשי"ת כבראשונה", ועל ידי זה זוכים לכפרה על כל עוונותינו.

ופירש רש"י שם וז"ל:

ויחבש את חמורו. מכאן שהשנאה מקלקלת את השורה, שחבש הוא בעצמו. אמר הקדוש ברוך הוא, רשע, כבר קדמך אברהם אביהם, שנאמר וישכם אברהם בבקר ויחבש את חמורו.

ומבואר מדברי רש"י, שמפני שבלעם קם בבוקר וחבש את חמורו בעצמו, בשעה שהלך בדרך לקלל את בני ישראל, מכח זה היה לו איזה שלמון והתנברות, ומפני זה הוצרך הקב"ה לבטל את מעשיו על ידי זה שכבר הקדים אברהם להשכים בבוקר ולחבוש את חמורו. וגם כאן קשה כנ"ל, הרי בלעם התאמץ בזה לעשות עבירה, וכמו שתיארו אותו חז"ל 'השנאה מקלקלת את השורה', ואם כן למה היו בני ישראל זקוקים לזכותו של אברהם אבינו כדי לבטל כחו בזה?

44

נ"ו, שבודאי אין לרשע שום זכות וכח על ידי שמשוהדל ועמל ומייגע עצמו לעשות עבירה. אמנם, על ידי שהוא מוסר נפשו כל כך לרעה, הרי נתעורר קטרוג על בני ישראל, שאם אדם מוכן לעבוד ולהשקיע כחות גופו ונפשו כל כך לצד הרע, אם כן אנו נתבעים אם אין אנו פועלים באותו מרץ ומסירות לצד הטוב. ולכן, לולי שאברהם הקדים לחבוש את חמורו קודם בלעם, באמת מעשיו של בלעם היו מעלים לפני המקום קטיגוריא על כלל ישראל. אבל כיון שכבר הקדימו אברהם אבינו, והשכים בבוקר והוא עצמו חבש את חמורו, וכבר קלקל את השורה מפני רוב אהבתו להקב"ה והפצו הגדול לקיים מצוותיו, על ידי זה נתבטל מזימותו של בלעם הרשע, ולא הצליח לקטרוג על ישראל.

ונראה, שעל דרך זה גם נוכל לבאר את הענין של הקדמת שקלינו לשקלי המון. כי באמת מעשיו של המון היו יכולים לגרום הבעיה על כלל ישראל, שרצונו להרע היה כל כך חזק, עד שנתן כל הון ביתו על השנאה, ושקל לגנוי אחשוורוש עשרת אלפים ככרי כסף, שהוא סכום גדול והגון אף לפי ערכו של מלך, כדי לבצע את עצתו הרעה, ואילו לא היינו משתדלים למצוה בדרך זה, היה נתעורר עלינו תביעה וקטרוג. לזאת ריחם עלינו הקב"ה, וצוה לנו להקדים

שקלים לשקליו, שגם אנחנו מוכנים בחשק ובאהבה להזייל מבספינו למען הקמת משכן העדות - מקומה של השראת השכינה, להראות את רוב חשקנו וחפצנו לעשות רצון אבינו שבשמים, ועל ידי זה נתקלקל עצתו הרעה, ונתבטל מעלינו הקטרוג שהיה המון רוצה לעורר.

45 יחול חמורו - 5 כ"ג

כוונת בקשתינו "אור פניך עלינו ארון נשא"

והנה בפיט שאומרים במוסף של פרשת שקלים יש בו תפילה ובקשה מאד נעלה ונשגב, אשר צדיקים ז"ע לא יכלו להפרד ממילים אלו כל השבת כולה. "אור פניך עלינו ארון נשא וכו'" וצדיקים היו חוזרים על מילים אלו ברוב ניענועין קדישין והשתפכות הנפש לאביהם שבשמים, רבונו של עולם, תן לנו אור פניך, אין לנו שום רצון בעולם רק לראות באור פניך, רצונו לראות את מלכינו, להרגיש הקרבת אלקים אשר לי טוב, להרגיש נועם מחיקת התורה, דביקות הגדולה של התפילה, תענוג הנפלא של השבת קודש, והעריכות והמחיקות של כל מצוה ומצוה, אשר כל אלו הם גילויים ושכיבי אור מגדול קדושת אור פניך ה' כביכול, והוא העבודה שלנו בשבת קודש זו, לבקש ולהתחנן בלי הרף, רבונו של עולם, אבינו אב הרחמן, "אור פניך עלינו ארון נשא" וכו', ומספר מאחד מצדיקי קדם ז"ע, שבפרשת שקלים אחרי עריכת השולחן אמר לתלמידיו, שבשבת קודש זו כשהולכים לישון צריך להיות השניה ככוונה קדושה - שיהיה לנו כח להעבודה הגדולה והקדושה של בקשת "אור פניך עלינו ארון נשא", ומרה"ק ר' אשר מסמאלין ז"ע מובא שאמר פעם על נוסח הזמירות של ליל שב"ק (בומר כל מקדש) "באור פניך תבהיקם", מיט' ניגון "אור פניך" וועפמו זיי באליכמן [עם הניגון של "אור פניך" תאיר להם] עב"ק.

ואחד מהעניינים הנפלאים שיש בבקשה זו, כתב הייטב לב ז"ע (בספרו ייטב פנים פ' שקלים אות כ"ב) וכן בתפארת שמואל (פ' שקלים אות ה'), דאיתא בנמרא (מגילה י"ג): דהקב"ה ראה שעתידי המון לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, ולכאורה צ"ב דהרי ברור ההוא לא נתנו בכלל שקלים, כי בימי אחשוורוש עדיין לא היה המקדש השני בנוי, ושקלים נותנים רק בביתמ"ק, ותי' דמדרך הנהגת העולם, כשאחד מהאומות נצרכים לישועה נגד אומה אחרת, אז הקב"ה מבקר בפנקס של האומה ההיא, לראות אם יש בידה איזה זכות שתהיה ראויה להיושע, ואם יש לה נשעת, אבל אם אין לה זכות אין לה תשועה, משא"כ ישראל כשצריכים לישועה אפי' כשיש מצב שח"ץ אין בידם זכות להיושע, מכל מקום אם הקב"ה רואה שרצונם וכוונתם להיטיב מעשיהם, יתום מקבלים על עצמם לעבוד אותו עבודה תמה בעתה, כזכות זה כבר מקדים להם תשועה, אפי' קודם שקיימו המצוות בפועל, וכן היה בימי אחשוורוש שהקב"ה ראה הנענועין של ישראל וקבלתם בכל לקיים מצות שקלים לכשיבנה המקדש, ובזכות זה כבר הצילים למפרע מכל צרותם, והיו "הקדים" שקליהם לשקליו, דהיינו שתקדים את נתינתם כאילו היו נותנים עכשיו.

[א] הנה מציון בספה"ק שביארו הצדיקים ז"ע בקדשם, בענין מצוות תרומת מחצית השקל כסף, דעיקר המכוון היה לעורר כיסופין ותשוקה להשי"י, ולזה בא המצווה בכסף שהוא מלשון כיסופין ותשוקה, והמצווה לתרום מחצית השקל, מחצית דייקא, כי עיקר הכיסופין הוא באופן דכמים פנים אל פנים, מעילא לתת ומתתא לעילא, וכל אחד הוא בבחי' מחצית מהתשוקה הנפלאה, ובין שתיהן נתעורר התשוקה, משא"כ כל אחד בפני עצמו לא שייכא ביה בחי' תשוקה.

והנה ממחצית השקל הביאו האדנים למשכן, והאדנים הן כידוע יסוד הבנין, שעל האדנים העמידו כל בנין המשכן. ומזה יש לנו ללמוד שהכיסופין והתשוקה שיש בנשמות ישראל אל השם יתברך, הן הנם היסוד הפנימי להשראת השכינה

וגילוי אלוקותו ית' בתחונתו, אשר הוא פנימיות הכוונה דבנין ועבודת המשכן, וכמו שאמרו חז"ל נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחונתו, והיסוד והאבן פינה, שעליו נבנה כל הבנין הנפלא דגילוי אלוקותו ית' בכל העולמות מרישא דכל דרגין ועד סיפא דרגין, הוא התשוקה והגעגועים שיש בנשמות ישראל אל השי"י.

48 [ב] והענין בזה דהרי כדי לבנות בית צריכים מקודם להכין מקום מוכן וראוי לבנין ומבלעדי ה"מקום" אין אפשרות לבנות הבית, ולכן מקודם יש לתקן ולישר הקרקע שיהא מתוקן וראוי לבנות עליו, ושוב אפשר לבנות עליו הבית הנרצה. וכן הוא בכל ענין שבעולם שיש להקדים ולהכין מקום הראוי ומוכן לדבר שרוצה לעשות ולתקן, וגם זהו ענין ה"כלים", שכדי לקבל איזה דבר צריך להקדים ולהכין כלי הראוי לקבלה, והכלי הוא המקום לשפע הנרצה לו, וכמו עד"מ כאשר יש חבית יין והרשות נתונה לכ"א למזוג לעצמו, מ"מ עדיין צריך הוא לכלי לקבל, וכל זמן שאין לו איזה כוס וכדו' לא יהא לו שום אפשרות לקבל מיינ הטוב. וכן הוא בכל דבר שבעולם הן ברוחניות והן בגשמיות שמבלי הכנת כלי קבלה שהוא בחי' המקום, אין אפשרות לקבל שום טובה שבעולם.

וכמו"כ לעניננו כדי להמשיך השראת השכינה והגילויים הנפלאים דבנין המשכן וכליו, צריכים מקודם להכין מקום מוכן הראוי להמשיך עליו ההשראת השכינה, והמקום הלזה הוא הכיסופין שיש בנשמות ישראל.

49 ובאמת כיסופין אלו יש בעומק לבנות ישראל בתמידיות, אלא שנעלמים וגנוזים שם והעבודה לגלותן ולהוציאן אל הפועל, ואז הרי הן כלים מוכנים להמשיך עליהן אור השי"י וגילוי שכינה בפועל, משא"כ כל זמן שכיסופין אלו נעלמים ולא יצאו אל הפועל א"א לזכות להשראת השכינה וגילוי אורו ב"ה בפועל, שהרי בלתי מקום וכלי מוכן א"א לזכות ולקבל שום טובה.

49 וזה היה עיקר עבודת השקלים לגלות התשוקה הגנוזה בנשמות ישראל, להכין מקום הראוי להשראת השכינה, ולזה מהשקלי כסף יצקו האדני המשכן שהן היסוד והאבן פינה [שהן ענין תיקון המקום] לכל בנין המשכן, וכן בכל שנה ושנה לצורך עבודת הקרבנות שהיא עיקר עבודת המקדש הוצרכו להקדים ולשקול שקלי כסף לעורר ולגלות הכיסופין והתשוקה שבלבבות ישראל, כדי להכין מקום וכלי לכל ההמשכות והגילויים הנפלאים והשראת השכינה שנפעל ע"י מעשה הקרבנות ועבודת המקדש.

[ג] ולהבין יותר הענין האיך שהתשוקה והכיסופין הוא בחי' הכלי והמקום. נקדים דהנה כלי ריק מחזיק משא"כ כלי מלא אינו מחזיק, והיינו שעיקר ענין הכלי והמקום היא דווקא כשיש לנו כלי ריק ומקום פנוי, ודווקא באופן זה אפשר לקבל בו שפע רב, משא"כ בכלי מלא א"א לקבל בו כלום, והוה ג"כ ענין התשוקה והכיסופין שבאין דווקא מצד הרגשת חיסרון, שמצד שמרגיש חיסרון של הדבר לכן משתוקק אל הדבר, משא"כ מי שאין מרגיש בנפשו שום חיסרון אין לו שום תשוקה, ולזה אכן דווקא התשוקה שהוא בחי' כלי ריק והרגשת חיסרון הוא הכלי והמקום לקבל אור טובו וחסדו ובוה"ש. וכמו השבע שאינו יכול לאכול לחם, כיון שאין בו שום הרגשת חיסרון, ודווקא הרעב שיש בו הרגשת חיסרון יש בו תשוקה אל האכילה, וכל כמה שתשוקתו יותר ואינו בא לידי שביעה כן יכול להוסיף ולקבל טובה עד בלי די.

4 ויענין בספה"ק "תורת חיים" (קאסוב) שפי' עד"ז אמרו ז"ל כפלה הרמון רקתך, שאפי' ריקנין שבך מלאים מצוות כרימון, והתמיה ידוע כיון שהם "מלאים" מצוות כרימון האיך קראו להן חז"ל "ריקנין", וביאר בספה"ק הנ"ל שאכן מצד זה גופא שהן מלאים במצוות לכן שמם נאה להן ריקנין, שבכמה מצוות שעשו כבר נתמלא ונסתמה תשוקתם, ושוב אין להם כלי לעוד מצוות, משא"כ הצדיקים המלאים במצוות הוא מצד הריקנות שבהן שתמיד מרגישין עצמן ריקנין, ולעולם אינם באין למילואן.

[ו] ובה יתבאר לן הקיטרוג של המן, ופרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גניז המלך ביהודים לאבדם, שרצה לעורר ח"ו בחי' הצימצום, עלמא דמיתקלא, באופן דגניז המלך, שיהא גניז ונעלם, ועשרת אלפים כבר כסף אשקול על ידי עושי המלך להביא אל גניז המלך, שרצה שהכסף בחי' הכיסופין והתשוקה שיש בלבבות בני ישראל [שבליבותם טמון התשוקה של כל הבריהא מרישא דכל דרגין ועד סיפא דכל דרגין, ולכן בראשית הבריהא נמלך בנשמותיהן של ישראל, וישראל עלו במחשבה, וכמו שנתבאר שדווקא ע"י התשוקה הוא ההתעוררות לכל הבריהא, בסוד העלאת מ"ן והמשכת מ"ד, והעלאת מ"ן שהוא התשוקה מתתא לעילא, הוא דווקא ע"י בני ישראל, ולכן ישראל עלו במחשבה לפניו, והבן. ועל תשוקה הלזה היה קיטרוג המן.] להביא אל גניז המלך, שתשוקה זו היא בגנוזו ולא יתגלה אל הפועל, שההסתר יהיה כ"כ, ויהא נשכח מהם הטוב לגמרי, עד שלא יהא מצידם שום תשוקה, וכידוע התשוקה הוא דווקא כשעדיין האור לא נעלם לגמרי, שאם ח"ו האור נעלם לגמרי, הוא בבחי' מת שמתנח מן הלב, וכבר לא נרגש האור כלל. והשי"י ברוב רחמי וחסדיו הקדים שקלי ישראל, שהן בסוד כי תשא את ראש בני ישראל, שהוא ענין התשוקה מתתא לעילא שיש בנשמות ישראל, ראש בני ישראל, ראש דייקא, בסוד ישראל עלו במחשבה לפניו, וע"י תשוקה הלזה סך המסתיר לגמרי, וממחושך וההסתר הנורא שעורר המן הנה ונהפוך הוא, שמהסתר זו גופא נתעורר תשוקה עצומה בלבבות ישראל יותר ויותר ממה שהיה קודם לזה, וכמו שנתבאר שכפי ערך הרגשת החיסרון כן הוא התשוקה ביותר, ואפשר לזכות לאור גדול יותר, ולזה דייקא בזמן הזה הדר קבלוהו ברצון, שקיבלו התורה ק באהבה ורצון.

53 ותשכיל על דבר בענין אמרו ז"ל הקדים שקליהו, כי אכן ישראל עלו במחשבה לפניו, ומחשבת ישראל קדמה לבריות העולם, לזה אי אפשר בעולם שההסתר יסתיר על מחשבת ותשוקת ישראל, ולהיפך כל כמה שההסתר גדול יותר כן על כרחך יתגלה אל הפועל תשוקת ישראל יותר ויותר.

קאר הרי"ט

הקשה, מדוע הראה הקב"ה למשו. "מטבע של אש", והלא כדי להבין את משקל מחצית השקל היה יכול להבין גם ממטבע של מתכת, ותירץ שבודאי לא הראה לו מדת מטבע גרידא אלא שתהא נתינת המטבע מתוך התלהבות אש

קודש עכ"ד, ולפי זה יובן שפיר, כי המטבע של אש אין הכוונה לכסף ושטרות גשמיים, כי בודאי אין מקומם תחת כסא הכבוד, אלא לעבודת בני ישראל הנעשית מתוך השתוקקות והתלהבות, והיא אכן גנוזה תחת כסא הכבוד, כי מחמת רוב חביבותה מתענג ומשתעשע הקב"ה בה כביכול.

*ויש לבאר בתוספת עומק, שלכן צייתה תורה לתת רק מחצית השקל ולא שקל שלם, כי אין הקב"ה זקוק לשקלי כלל, אלא שיעורר את לבו להשתוקק ולחפוז להתקרב, דרחמנא לבא בעי, ולכן אמרה תורה להביא דבר קטן בלבד כדי לגלות שעיקר נחת רוח שיש להקב"ה הוא הרצון של בשר ודם לתת ולתרום משלו, ומשום הכי גם מתנה מועטת מתקבלת אצל הקב"ה לרצון.